

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. Роксана Богданова Димитрова

Катедра „Пиано и акордеон”

Академия за музикално, танцово и изобразително изкуство Пловдив

За дисертационния труд на

Валя Пламенова Янчовска на тема:

РОЛЯТА НА ТЕМБРОВИЯ СЛУХ ЗА ИЗГРАЖДАНЕ НА МУЗИКАНТА- ИЗПЪЛНИТЕЛ

катедра „Теория и история на музиката”

Академия за музикално, танцово и изобразително изкуство Пловдив

*За присъждане на образователна и научна степен „Доктор” по научна
специалност 05.08.02 Музикознание и музикално изкуство*

Настоящият труд е ценно изследване с **обект** тембровия слух, чиято роля и изграждане са **значим и актуален** проблем за музикалната наука и изпълнителство. За разработката са използвани източници от няколко научни области – теория на музиката, физика, математика, психология, изпълнителско изкуство и методика на инструменталното обучение.

Валя Янчовска притежава сериозна подготовка за синтеза на изследването. Основно образование получава в музикална паралелка с изучаване на пиано и солфеж в родния си град Мездра. Широките ѝ интереси към математиката и физиката са подкрепени с диплома за средно образование от Природо-математическата гимназия „Академик Иван Ценов“ във Враца. Носител е на награди от национални олимпиади и състезания по физика, математика и математическа лингвистика. Същевременно солира на симфоничния оркестър във Враца в концерти от Й.С.Бах, Бетовен, Григ, Гершуин (Рапсодия в синьо). Завършва гимназията с пълно отличие и по право

е приета без изпит в СУ "Св. Кл. Охридски", но избира висше образование да получи в Академия за музикално, танцово и изобразително изкуство Пловдив с две специалности – бакалавърска и магистърска степен „Изпълнителско изкуство" – пиано и бакалавърска степен „Музикална педагогика". Специализира методика на клавирното обучение и методика на солфежа. Темата на дисертацията ѝ дава възможност „да направи паралели между на пръв поглед далечни сфери и да използва научни достижения от една област, за изясняването на феномени от друга".

Поради съдържателни причини дисертацията **на тема: „РОЛЯТА НА ТЕМБРОВИЯ СЛУХ ЗА ИЗГРАЖДАНЕ НА МУЗИКАНТА-ИЗПЪЛНИТЕЛ"** е структурирана двуфазно – с научно-теоретична и практико-приложна част. Обемът е от 277 страници. Съдържа увод, четири глави, заключение, библиография от 138 български и руски заглавия, 13 английски и 20 интернет източника, пет приложения и компактдиск. Всяка обособена част от изследването завършва с изводи. Езикът е изключително ясен и точен, достъпен и конкретен.

Тембърът е явление с висока степен на сложност, застъпено епизодично като обект на изследване от музикалната наука. Темата се разработва **за първи път в България** в този вид, ситуирана в контекста на практическото ѝ приложение. Разработката е **уникална и приносна** с разглеждането на темата чрез теорията на точните науки. Описаните физични методи са богато илюстрирани с графики, диаграми и други нагледни материали, придаващи яснота и достъпност на тълкуванията. **Приносите** в приложната част се отнасят пряко до възможността за изграждане на тембровия слух в обучението по солфеж и музикален инструмент. Авторката предлага творчески методи и форми на работа в различни варианти. За методична основа е използвана клавирната методика, с валидност в обучението по всички музикални инструменти и пеене.

Уводът изяснява факторите, обуславящи избора на темата и подходите към иманентната същност на проблематиката. Представя **основните параметри, цели и задачи** на изследването през призмата на уменията на Валя Янчовска, свързани с клавирната изпълнителска практика.

Дисертацията следва осмислена стратегия с начало – разшифровка на понятието **тембър** и изясняване на **физичната му**

основа. Фундамент в територията са материята на звука, източниците на трептене, разпространението на звуковата вълна и други явления, представени категорично в графични изображения. Проф. д.ф.н. Н. Балабанов, преподавател по физика в ПУ "Паисий Хилендарски" Пловдив, изказва мнението: „Математическият апарат на звуковия анализ е добре разработен..... Докторантката Валя Янчовска е успяла да разясни звуковите явления и понятия по достъпен начин и да постигне тяхното сполучливо графично онагледяване.” Проф. д-р Пламен Арабов споделя пред катедра „Теория и история на музиката” на заседание от 04.12.2015 г.: „Дисертационният труд предизвиква основателен интерес, защото разглежда не само важен, но и слабо разработен аспект на музикалния слух, както в теорията, така и в практиката”, счита за основателна и необходима опората във физичните закони, придаваща теоретична пълнота на изследването. На същото заседание, в изказването на проф. Ангел Ангелов, д.н. отбелязва значението на връзката в дисертацията между „тембър като (субективно) качество и обективни (количествено измерими) фактори” – предизвикателство, с което авторката „несъмнено успешно се е справила”. За научна основа той приема физичната и акустична част от разработката. Според авторката дисертацията „не представя нови факти и закономерности” в тази си част. Нейната цел е да постави акцент върху явления, за които няма достатъчно добре поднесена информация в музикалната литература и образование.

Качеството на звука и тоноизвличането винаги са били в центъра на дългогодишната ми дейност на пианист-интерпретатор. Звуковата емисия на изпълнението е фактор, по който различаваме белезите на майсторството. Зад всяко сериозно изпълнителско постижение стои силата на развитото „вътрешно” чуване, на слуховите представи. Намирам за изключително интересни и стойностни усилията на един млад специалист да насочи вниманието си към тази област. Но споделям и мнението на Валя Янчовска: *„Малко вероятно е един изпълнител да знае какви вълнови явления се случват с тоновете, които възпроизвежда”*. Познанието за явленията в звуковата среда биха могли да разширят и задълбочат способността за по-ефективен **контрол върху детайлите** в изпълнителския процес. Това ми дава основание да се присъединя към становищата на специалистите по

теория на музиката и физика, които дават **висока оценка** на тази част от дисертационния труд с **принос** в музикалната наука и познанието.

Във **Втора и Трета глава** е застъпен **анализ на съществуващите изследвания**, засягащи тембровия слух. Изяснени са мястото и ролята му при възпитаването на музикален слух и в процеса на музициране. Акцент е поставен върху връзката тембров слух - музикални способности, музикална памет, мислене и въображение. Развита е зависимостта между тембровия слух и интерпретацията. Теоретичните постановки са подходящо илюстрирани с диаграми и графики.

Хронологията на анализа поставя във фокуса на научното изследване осмислен експеримент, свързващ тембровия слух с **говорната реч и музикалната интонация**. Ценен ракурс в това направление докторантката открива в трудовете на руските учени Алексей Леонтиев и Назайкински, на българския цигулков педагог Трендафил Миланов. Детайлна е обосновката върху **„усещането за тембър“** като психически процес, изследвано от Борис Теплов и Карл Щумпф. Валя Янчовска визира **вокалното вибрато** в свързаност с тембров акустичен ефект от трептенето на два тона, прибавяйки собствен математически коментар към експериментите на американския психолог Карл Сишор. Най-подробно визуализира връзката между **динамика и тембър** под влияние маниера на звукоизвличане на пианото. Идеята за асоциациите, свързани с **щрихите** в музикалния текст, като носители на тембров ефект, предава прецизно и изчерпателно. Значението на вътрешното „чуване“ при прекъсване на звука в края на щрихите е специфичен изпълнителски проблем, пояснен картинно на стр. 63. За целите на изследването е включен и българския опит в дефинирането на понятието тембров слух от проф. Звезда Йонова и ролята на изграждането му в процеса на инструменталното обучение, разгледан от Трендафил Миланов.

Конструкцията на труда е интересна, пряко свързана със същностните нива на изследваната тема. Двата обемни подраздела: 3.1 **„Тембров слух и някои музикални способности“** и 3.2 **„Тембърът като изразно средство в изпълнителското изкуство“** фиксират практическата реализация на тембровия слух в изпълнението, като част от вътрешния слух. Анализът аргументира корелацията между

тембров слух и способността за изпълнение на **многогласие**. Валя Янчовска ясно посочва същността на тембровото възприятие: за отделния тон – като съвкупност от основен тон и обертонове; в многогласието – като резултат от възприятие на съзвучие от няколко диференцирани тембъра. Пътят към изводите убедително следва обстоен анализ на фундаментални научни трудове по темата, в т.ч. авторитетни български източници. По-тесни и по-широки връзки на тембровия слух с многогласната музика са прояснени чрез Щумпф, Б.Теплов, Ернст Курт, София Беляева и М.Н.Антошина.

Тембровият слух е фактор в изграждането на слухово-височинните представи, ладовия усет, свързан с образността, съотнесен към всички изразни средства в музиката и паметовите процеси. Сериозно и аналитично е развита връзката на тембровия слух с музикалната памет. Потърсена е релацията между обща и музикална памет. Валя Янчовска проявява своеобразна многопластовост в практическото култивиране на музикалната памет. **Предварителният анализ** е ценна препоръка към изпълнителите. Основните етапи и начини на работа в методиката на клавиричното обучение са фундамент за изграждане на паметовите процеси. В еднаква степен процеса на запаметяване пресъздава емоционалната и логичната основа на музикалното мислене.

В раздел 3.2 пространно и глобално са обобщени изразните характеристики на тембъра в изпълнителското изкуство, в **оркестровата и камерната музика**. Тембровият мащаб на оркестъра е определен: *„Оркестрацията може да се разглежда като начин да се изрази идеята за темброва специфичност на музиката”* и още: *„Оркестрацията е графическото и физическо изражение на тембъра”*. Анализът прояснява историческите процеси в развитието на оркестровата музика. Открояват се двете становища за ролята на оркестровия тембър – формообразуваща, определяща симфоничната драматургия и/или изразно средство, неотделимо от останалите. На теоретичното изследване влияят множество примери с мнения на М.И.Глинка, Н.Римски-Корсаков, П.И.Чайковски, Ал.Веприк, Димитриев. Дълбочината на анализа е белязана с оригиналност и зрялост.

В сърцевината на изследването широко са застъпени въпроси, съотнесени пряко или косвено към темата. В търсене на специфични белези на темброво разнообразие е изследвана връзката **звукотражание и програмна музика**. Поместен е обзор на разработката „За звуковото

въплъщение на изобразителността“ от Г. Крауклис (професор от Московската консерватория). Намирам за необходим и полезен примера, открояващ за ненужен опита да се използват „натуралистични ефекти“ в програмната музика. Авторката ориентира към „изключително внимателно“ боравене с тях и препоръчва формулираната в коментиранията статия „асоциативна изобразителност“. Преоткрит е правилен подход на съотнасяне към композиционните похвати и изразността.

Изследването има ясна цел, навлизайки технологично в детайлите на соловата изпълнителска практика. Фокусът върху красотата на инструменталния звук заема централна позиция. Валя Янчовска обръща внимание на линията **тембър-интонация-усещания**. С особено внимание дешифрира основния изпълнителски прием на **вокализация или инструментализация** на изпълнителския звук. Интересен ракурс визира **графичното изразяване на тембъра** – нов щрих към картината на тембровия израз и субективното му тълкуване. Валя Янчовска коментира комплексно понятието **техника в изпълнителското изкуство**. Видима е ясната ѝ, точна позиция на съотнасяне към техниката, като „способност за създаване и боравене с тембрите на инструмента“, средство, имащо „стойност, доколкото е изразно средство.“ Всеки детайл от коментара върху техниката е следствие от широките ѝ представи за изразните и темброви възможности на пианото, *„поставени в служба на звуковото намерение, на необходимостта от точно определен тембър,.....”*

Необятната темброва природа в музиката на ХХ и ХХІ век е прояснена подробно и задълбочено. **Темброво-акустични феномени, сонористика, звукът-тембър** са понятия, разшифровани като еманация на музикалната идея и образ, интересно тълкувани чрез философията на Теодор Адорно и аналитичната цялост на Андрей Букорещлиев. Допълнение към съвременния инструментален апарат са примерите от тембровата палитра на електронните инструменти – лазерна арфа и лоунчпад (квадратна дъска с клавиши за 64 тембъра).

В **Четвърта глава** са представени съдържанието и получените резултати от проведените няколко експеримента и едно проучване, поставящи разглежданите теоретични постановки в практическия процес на обучението по инструмент или пеене. Приложната част от труда съдържа ценни находки в практическото изграждане на тембровия слух. Фиксирани са оригинални насоки и форми в работата по солфеж с музикално-слухов и сравнителен анализ на инструменталните тембри

(оркестрови и солови). Валя Янчовска откроява своя извод: „Най-активно и целенасочено може да бъде възпитаван тембров слух в занятията по солфеж и заниманията по специален инструмент (или пеене)“. Заслужава да се отбележи принципното разбиране „всяка способност да се развие само в процеса на дейност, за която е абсолютно необходима“. Открояват се познанията на Валя Янчовска по клавирна дидактика и основите на интерпретацията. Проблематиката в клавирното обучение, свързана с изграждане на тембровия слух е поднесена в пълнота, интересно, обемно, с нови идеи и подходи. Приложени са множество музикални примери и откъси. **Приносите** на методическата разработка са безспорни.

Във финала на дисертацията са поместени два примера, демонстриращи творческия заряд на изследваната територия:

1. Оркестрация на първа част от клавирната соната В dur KV 570 от Моцарт;

2. Сравнителен анализ на интерпретацията на прелюдия и fuga фа минор от I том на ДТП от Й.С.Бах в изпълнение на Рихтер, Фридрих Гулда, Татяна Николаева и Глен Гулд.

Това са образци на аналитично и творческо мислене, ярко илюстриращи опита на Валя Янчовска като изследовател и интерпретатор. Целта е демонстрация на методи за изграждане и развиване на тембровия слух в инструменталното обучение. Оркестрацията на Моцарт е убедителна и отразява познания за стиловите особености, инструментариум, авторски и редакторски ремарки, щрихи, динамика, регистри и темброви краски.

Особен интерес за мен представлява сравнителния изпълнителски анализ, изследващ трудна, индивидуализирана територия на интерпретационни идеи и решения. Резултатът от анализа на Валя Янчовска е постижение, заслужаващо много висока оценка. Подобни примери са изключителна рядкост в музикалната наука и публицистика, поради високата степен на сложност при сравнението на четири индивидуални сфери на мислене, чувстване, усещания.

Приемам **приносите** в дисертацията и считам труда за новост в българското музикознание. В него се отразява цялостния потенциал на Валя Янчовска като пианист-изпълнител и педагог. Само за периода 2008 - 2015 година активната ѝ концертна дейност обхваща рецитали и камерни концерти в Пловдив и София, участия като солист на Студентски камерен оркестър при АМТГИИ, Симфоничен оркестър – Пазарджик и Симфониета

– Враца с диригентите Кирил Чапликов, Григор Паликаров, Момчил Томов. За изпълнение на Бахова музика е носителка на награди от Академичен и национален формат на конкурса „Й.С.Бах и неговото съвремие” 2009, 2010, 2011г.

На основание на всичко казано дотук, давам висока оценка на дисертационния труд на Валя Пламенова Янчовска и предлагам на научното жури да ѝ присъди образователната и научна степен „доктор” по научната специалност „Музикознание и музикално изкуство”.

21. 01. 2016г.

проф. Роксана Богданова